

До читачів

Наближається до завершення рік 2024. Для українців він позначений гіркою, яка переслідує нас від початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Той факт, що триває третій рік страшної війни, якої Європа не знала ще з часів Другої світової, радикально змінює нашу оптику сприйняття дійсності. Звичайно, найбільшою мірою війна позначається на стані українського суспільства, зумовлюючи незворотні втрати та постійне напруження, потребу протистояння ворогові в усіх сенсах. Проте й наукові студії українців не вільні від цього впливу. Читач цього номеру нашого наукового журналу має змогу в цьому переконатись. Адже частина матеріалів журналу безпосередньо пов'язана з проблематикою війни та потребами культурного спротиву агресії. Та й інші статті, в яких поставлено спеціальні, фахові проблеми філологічної науки, не вільні від ідеологічних алузій.

Зрештою, наукові рефлексії про Україну, її мову, історію, культуру набувають у цей час особливою актуальності. Слід брати до уваги, що українська мова та культура – не абстрактні поняття академічної науки, а наповнені живим змістом, динамічні. Сьогодні вони загрожені у своєму існуванні, оскільки російська інвазія змітає не тільки міста і села, не тільки анексує території, а й викорінює автентичну культуру (і то не лише етнічно українську), що розвивалася на українських землях досі. Тому цінуємо ресурс нашого журналу як трибуну, яку можна використовувати для формування вільної думки, для наукових дискусій, що стосуються різноманітних проблем сучасної України.

Недавно ми декларували розширення поля україністичних студій, у межах яких будемо охоче приймати до друку, крім традиційно філологічних, статті з галузі культурології, соціальних комунікацій (медіазнавства) та под. У новому числі журналу ця засада вже знайшла реалізацію. Ми презентуємо три розділи, другий з яких впроваджуємо вперше. Матеріали, які представлені власне в цьому розділі, спеціально присвячені проблемам культури в широкому значенні цього поняття. Вони сприятимуть суттєвому розширенню нашого інтелектуального горизонту, збагаченню та актуалізації знань про сучасну Україну та її культурні цінності. Ідеться також про вироблення стратегії культурного спротиву, яка сьогодні необхідна українцям для перемоги у війні за незалежність та європейські цінності.

Найбільш об'ємним та різнобічним є в цьому випуску журналу мовознавчий розділ. У ньому представлено науковий доробок польських та українських лінгвістів, що пропонують як огляд, так і спеціальний аналіз проблем українського і порівняльного мовознавства. **Анна Будзяк** розглядає вибрані назви страв та продуктів, які вважають означниками української ідентичності. Вона фіксує смислове навантаження цих назв, а також специфіку їхнього функціонування в сучасних умовах. Авторку цікавить дидактичний аспект використання такого лексичного матеріалу, зокрема під час вивчення української мови як іноземної. **Вікторія Гойсак** взялася проаналізувати специфічну лексику, яка збагачує поточне мовлення українців під час війни. Ідеться про власні назви військової техніки та закордонної зброї, які стали загальноживаними. Оригінальну студію мови Лесі Українки запропонували **Орися Демська**, **Леся Демська-Будзуляк** та **Лариса Голіченко**. Авторки вдаються до сміливого пошуку. Вони вперше в науці моделюють мовну біографію великої поетки, звертаючись до численних біографічних матеріалів. Увага дослідниць не обмежується історичним та культурним контекстом, а сягає далі – мовну біографію Лесі Українки тут подано як приклад деколонізації в українській культурі ХХ–ХХІ ст.

Краківські лінгвістки **Барбара Кирц** та **Марія Редькwa** провели цікаве дослідження мовлення українських дітей, що проживають у Польщі. Вони зосередили увагу на аспектах міжмовної інтерференції, що є відчутною проблемою в філологічній дидактиці. **Ірина Рабчук** звертається до характеристики офіційно-ділового стилю. Вона з'ясовує функційне навантаження апозитивної синтаксеми на прикладі текстів цього стилю. **Ядвіґа Стемпнік-Шептинська** розвиває раніше запропонований напрям студій, присвячених мовним табу. Цього разу авторка пробує підсумувати стан дослідження табуваної лексики: називає найважливіші праці, але також указує на недостатньо досліджені аспекти. До проблем сучасного українського синтаксису звертається **Наталія Шульжук**, яка пропонує аналіз семантичної структури речення в діалогічному дискурсі. Авторку цікавлять прагматичні аспекти побудови речення, що виявляються та верифікуються у процесі комунікації. Розділ завершується ґрунтовною розвідкою відомого вроцлавського лінгвіста **Пшемислава Юзвікевича**. На багатому матеріалі дослідник розкриває роль біонімів у процесі формування специфічної групи лексики, а саме – українських офіційних назв макроскопічних грибів.

Новий для нашого журналу розділ *Культура і мас-медіа* містить низку текстів, зосереджених на сучасній проблематиці, причому такій, яка викликає загальний інтерес. Це перша публікація доповідей, які прозвучали на Міжнародній науковій конференції „Культурний спротив. Україністика в умовах війни” 16–17 травня 2024 р. в Університеті ім. Адама Міцкевича в Познані. Цей науковий форум був організований познанськими українцями разом із

партнерськими організаціями з України, а також за підтримки Познанського відділення Польської академії наук. У цьому числі журналу ми подаємо лише частину матеріалів конференції, проте їх публікація буде продовжена в наступному номері. Статті, які запропонували автори цього розділу, апелюють до актуального стану української культури, що опинилася у стані обложеної фортеці. Завдання полягає не тільки в тому, щоби вистояти, культурна політика має забезпечити успішні реформи, що стосуються функціонування мови, літератури, театру, кіно, засобів масової інформації, а також вихід їх на широкі європейські та світові горизонти. У ці роки відбувається дуже активний процес деколонізації, а триваюча російська агресія тільки прискорює цей процес.

До основ національної ідентичності звертається у своєму дослідженні **Надія Горбач**. Вона показує на численних прикладах із поточної практики, як утверджуються елементи української ідентичності в медійному просторі, а також свідчить, що цей процес дуже динамічний і евристичний, вартий особливої уваги. **Світлана Драбант** формулює основні тези щодо суспільного обов'язку культури в часі війни. Вона переконує в активній ролі культурних проєктів, вживаючи метафори зброї та щита, протиставлених фізичній зброї агресора, яка сьогодні вбиває українців. Широку й концептуальну програму дій розгортає львівський учений **Тарас Пастух**. У його статті наголошено два радикальні чинники сучасної ситуації. З одного боку, сформульовано виклики, перед якими опинилися представники гуманітарних наук у період війни, а виклики ці дуже серйозні. З іншого боку, автор роздумує про можливі відповіді на загрози, про ймовірність виходу гуманітаристики зі стану кризи, в якому вона перебуває нині. Українська тематика в польських мас-медіа стала предметом спеціальної студії **Мирослави Рудик**. Аналізом охоплено провідні польські засоби масової інформації, у тому числі університетські – на прикладі Щецинського університету, з яким нині пов'язана авторка. Дослідниця виявила загальну атмосферу польських ЗМІ: описуючи ситуацію в Україні, вони переважно солідаризуються з боротьбою українського народу, хоча висвітлюють події з певними відмінностями, що викликані редакційною політикою кожного видання.

У розділі *Літературознавство* запропоновано три наступні наукові студії. **Анна Горнятко-Шумилович** присвячує статтю оповіданню *Жіночий день* письменника з Запоріжжя Бориса Артемова. Цей твір щойно тепер з'явився друком, він відображає трагічні реалії окупації Маріуполя 2022 року, коли масово гинули мирні українські громадяни. Авторка вдалася до мікроаналізу новели, концентруючи увагу на художній деталі. Вона показує, якими істотними стають в нарації твору деталі, що набувають значення символів. А от **Людмила Даниленко** звертається до роману Ніни Кур'яти *Дзвінка*. Тут опри-явлено інший досвід, оскільки йдеться про радянське минуле. Авторка, таким

чином, розглядає особливості художнього конструювання простору пам'яті, що засвідчує сучасний погляд на недавні події, прагнення переосмислити минуле. Компаративістський аналіз привабив **Сергія Михиду** та **Наталію Кобзей**, які звернулися до мотиву божевілья в літературі ХХ ст. Об'єктом порівняльного розгляду стали цього разу оповідання Володимира Винниченка *Хвостати* та роман Кена Кізі *Політ над гніздом зозулі*. Незважаючи на поважні відмінності поміж цими творами, в них проявляється багато спільного, як твердять автори дослідження, принаймні у трактуванні природи божевілья як хвороби та суспільного пороку.

Статті, що складають зміст нинішнього числа журналу, віримо, збагатять сучасну україністику, відкриють нові теми для дискусій та розвитку. Вони показують, що наші автори вміють працювати у традиційному дослідницькому ключі. Але також – сміливо входять у нові теми та методології, відображають цілком актуальні культурні реалії і, таким чином, гідно відповідають на виклики цього тривожного часу.

Ярослав Поліщук, Анна Горнятко-Шумилевич